

לא ניסו להרוג אותנו, אז איך נחגוג?

ט"ו בשבט, ראש השנה לאילנות הוא הזדמנות מצוינת לשאול מה היה האילן שממנו אכלו אדם וחוה, מה היה אותו פרי אסור ונחשק, פרי עץ הדעת. כידוע, התורה אינה מגלה לנו מה היה אותו הפרי (ההנחה של רבים שמדובר בתפוח אינה נמצאת במסורת ישראל. היא הגיעה אלינו מן האומנות הנוצרית דווקא). העובדה שאין לנו יודעים מה היה פרי עץ הדעת, מזמינה אותנו לדמיין ככל העולה על רוחנו.

~
 חכמינו זכרם לברכה שאלו מה היה עץ הדעת שממנו אכלו אדם וחוה. ארבעה רבנים הציעו ארבע תשובות: ר' מאיר אומר: חטים היו [...] ר' יהודה בר' אילעאי אמר ענבים היו [...]. ר' אבא דעכו אמר אתרוג היה [...] ר' יוסי אומר תאנים היו (בראשית רבה טו, ז) (ראו עמ' 229-232)

ניקח בידינו פרוסת לחם או מאפה העשוי מחטה, נטעם ונאמר: באוכלנו את הלחם בטבעיות ובנינוחות, אנו זוכרים את אלה שלחמם לחם צר ובצער הם בוצעים אותו לבני ביתם. באוכלנו את הלחם אנו מביעים מחויבות לפעול למיגור העוני ולתיקון הפערים בחברה הישראלית.

ניקח בידינו צימוקים או יין ענבים, נטעם (או נלגום) ונאמר: בטעמנו את פרי הגפן, אנו אומרים

הבדיחה החבוטה מספרת שכל חגי ישראל בנויים באותה מתכונת: "ניסו להרוג אותנו, לא הצליחו – בואו נשב לאכול!", כך חנוכה, פורים ופסח. חלקה השני, האפל יותר של הבדיחה, מספר על ימים שבהם "ניסו להרוג אותנו, הצליחו – בואו נצום!". ט"ו בשבט שונה, הוא אינו מציין איום או הצלה. שום אויב לא קם בו עלינו לכולותינו, לא נאלצנו להילחם בו על נפשותינו, ולהסב לסעודה? זה תמיד טוב.

לעתים אנחנו כה שקועים בטרדות ההווה, שאנו שוכחים לתת את הדעת ואת הלב על הנס המתמשך שזכינו לחזות בו – חידוש ימיו של עם ישראל בארצו. ישראל גלו מארצם ונפרדו מנופיה, מריחותיה, מרוחותיה ומטעמיה. אמנם רוחו של העם לא רק שרדה אלא גם שיגשגה במהלך הדורות, אבל המציאות החושית צומצמה והוצרה. שיבת ציון סימלה בעיני רבים ורבות חזרה לחיים בריאים וטבעיים, הן כפרטים, הן כלאום.

אבל מה המשמעות של שיבת ישראל לאדמתם בימינו, כשרובנו חיים רחוק מהטבע ואין אנו מעורבים ישירות בעבודת האדמה? דומה שט"ו בשבט יכול לשמש שעון מעורר לשאלות יהודיות-ישראליות. ובמידה רבה כזה הוא היה במשך הדורות.

העדר בסיס הלכתי לט"ו בשבט הביא לכך שכל דור ודור חידש בו והעשיר אותו. (ראו עמ' 128-132) כאן אעמוד על אחת התחנות בהתפתחותו, זו שעניינה שמירת הטבע והעולם. בעשורים האחרונים מתגנבת אט-אט מגינה חדשה לט"ו בשבט ולסדרים שנחגגים בו. רבים כיום מבינים שהזנחת הסביבה אינה אלא חלק מתמונה מדאיגה ורחבה יותר בעולמנו: כשתאוות בצע מביאה לכך ששמייה של בירת ישראל מתכסים במגדלים כעורים, כששפכים מזהמים את מקורות המים ופוגעים בחי ובצומח, כאשר זיהום האוויר שובר שיאים חדשים וכשעצי פרי ממשיכים להיעקר – שמירת הסביבה אינה נתפשת עוד כגחמה של יאפים תמהוניים, אלא נתפשת כעניין דחוף מאוד ואף יהודי מאוד.

ט"ו בשבט הולך והופך ליום שאנו מציינים בו את המחויבות לאדמה הטובה ולמתהלכים עליה, לשמירת האדם ולשמירת עץ השדה כאחד. אין זה אומר, כמובן, שהמשמעויות האחרות של החג אינן תקפות עוד. אדרבה, אחריותנו לשמירת האדם ונוף מולדתו נוספת לצלחת סדר החג ומרבדת אותו. ט"ו בשבט, אם כן, אינו רק יום של שמחה אלא גם של הכרה בגודל האחריות שלנו על הסביבה שאנו חיים בה. השנה, נביט סביבנו באהבה ובחרדה, ניתן דעתנו שלא נחריב את עולמנו ונתחייב לשמירת האדם והאדמה.

ט"ו בשבט אמנם אינו מציינן יום שבו ניסו "להרוג אותנו", אבל הוא מציינן את הסכנה הקיומית הקרובה והמוחשית לנו, לכולנו, שמא חלילה, אם נמשיך לא לשמור על האדמה שעליה אנו חיים, נחיש את קיצנו. ובסירה זו, אנחנו וכל בְּאֵי עולם שטים יחד.

יפים אם כן דברי המדרש, שלפיו קרא אלוהים אל אדם הראשון והזהירו:

בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת – אין מי שיתקן אחריך! (קהלת רבה, ז)

ואולי אם נקפיד על אזהרה זו, יהא זה התיקון הראוי לחטא האדם הראשון.

שכשם שְקִנוקנות הגפן מְשִׁתְּרָגוֹת ואוחזות את הנקרה בדרכן ואינן מרפות, כך שומה עלינו לחבק ולאמץ את החולים, הקשישים, הפגועים והתשושים שבחברתנו ולא להרפות מהם.

ניקח בידינו חאנה, נטעם ממנה ונאמר:

"וישבו איש תחת גפנו ותחת תאנתו ואין מחריד כי פי ה' דָּבָר" (מיכה ד, ז).

באוכלנו את פרי התאנה, אנחנו מזכירים לעצמנו את המחויבות שלנו לאפשר לכל אדם לחיות בהשקט בביתו ולהתפרנס בכבוד ממעשה ידיו ואת החובה שלנו להתקומם נגד אלה הפוגעים בביתם, באדמותיהם וברכושם של בני אדם.

ניקח בידינו פרי עץ הדר המסמל את האתרוג, נטעם ממנו ונאמר:

פרי עץ הדר מסמל אדם שיש בו תורה ויש בו מעשים טובים (ע"פ ויקרא רבה ל, יב).

באוכלנו את פרי עץ ההדר, אנחנו מזכירים לעצמנו שלא המדרש הוא העיקר אלא המעשה (אבות א, יז), ושלא די להאמין בצדק, אלא יש לפעול בנחישות להשגתו.

*

באוכלנו מן המאכלים שאותם זיהו חז"ל עם פרי עץ הדעת, אנו זוכרים את טוב הבריאה, את יופייה ואת שלמותה. אנו זוכרים שהאדם, באשר הוא אדם, הוא נֶזֶר הבריאה, ומזכירים לעצמנו שתפקידנו לשמור על האדמה לעובדה ולשומרה ולהפוך את ארצנו לברכה לכל יושביה ואוהביה. ברוך חונן פרי הדעת.